

Ecclesia constanti doctrina et praxi id tenuit, ut, quotquot infideles polygamiae indulgerent, eos contra legem naturalem deliquisse censeret. At si quae praecipue remotiores gentes erant, quae legem divinam ignorarent, eae utique illam non servantes formaliter non peccavere.

Ad IV. Ecclesia semper condemnavit errorem quorundam haereticorum, ut Montanistarum et Novatianorum, qui secundas nuptias illicitas esse statuebant. V. Conc. Nic. I. can. 8. — S. Hieronymus *epist. ad Jovinian.*: „Proclamo, in Ecclesia non damnari digamiam, imo nec trigamiam etc.“ — Quod sane ipse S. Paulus pluribus locis docuerat: Rom. 7, 3 „Si mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro“; I. Cor. 7, 9 „(viduae) quodsi non se continent, nubant“ et vers. 39 „Quodsi dormierit vir ejus, cui vult, nubat“.

Articulus II.

De matrimonii solutione et indissolubilitate.

700 Loco prooemii sit thesis in syllabo Pii IX. 67 proscripta: „Jure naturae matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest.“

Quare vinculi solutionem ab ipso jure naturae prohiberi aliquo saltem sensu, tenendum est: quo sensu et gradu, infra patebit. Quam indissolubilitatem evangelica lex firmavit corroboravitque.

A vinculi autem solutione distinguitur solutio quoad torum et cohabitationem: quam ex certis causis, manente vinculo, fieri posse, Ecclesia semper intellexit.

§ 1.

De matrimonii firmitate, ac de divortio quoad vinculum.

Quamquam matrimonium quoad vinculum simpliciter indissolubile dicitur, id pleno et perfecto sensu de solo matrimonio christianorum consummato intelligi debet. Ut igitur diversos gradus firmitatis statuamus, haec notanda sunt:

I. Fide certum est, matrimonium christianorum consummatum ex nulla causa nullave auctoritate solvi unquam posse: Trid. sess. 24 vocat matrimonii vinculum „indissolubilem unitatem“, atque quum practica difficultas de solo casu adulterii tamquam causa divortii moveretur, can. 7 anathema dixit in eum, „qui dixerit, Ecclesiam errare, quum docuit et docet, juxta evangelicam et Apostolicam doctrinam propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi etc.“ — Cf. Luc. 16, 18; Marc. 10, 9; I. Cor. 7, 10 et 11.

II. Matrimonium ratum tantum, non consummatum, tum professione religiosa alterius conjugis dissolvitur, tum Romani Pontificis auctoritate ex gravi causa dissolvi potest. Trid. l. c. can. 6: „Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi, a. s.“

III. Matrimonium in infidelitate contractum, etsi consummatum, quando alter conjugum ad fidem convertitur, aut suprema potestate Pontificis ex gravi causa dissolvi potest, aut, infideli conjugate pacificam cohabitationem cum fidei denegante, per novas nuptias a fidei conjugate initas dissolvitur.

Explicatio. Ad I. 1. Ex thesi a Pio IX. damnata (syll. 67) sequitur, 701 legem ipsam naturalem jubere, ne pro arbitrio, etsi communi consensu, conjuges matrimonium dissolvere possint; id enim nisi statuerimus, nulla indissolubilitas contractui matrimoniali competet. — Insuper dicendum est, re ipsa civilem auctoritatem nullatenus vinculum matrimonii solvere posse.

2. Ex ipsa autem lege naturae in se spectata auctoritatem *civilem qualem* omnis facultatis unquam vinculum matrimonii solvendi expertem esse, ex thesi illa proscripta non eruitur: quamquam aliis rationibus et argumentis id probari posse videtur. Nam:

Matrimonium natura sua res quaedam sacra est, cujus usus ad procreandos Dei cultores proxime tendit atque intime cum divina actione creatricis potentiae connectitur. Quae congenita sanctitas in hoc rerum ordine a Deo instituto multo certius ex eo patet, quod ipse matrimonii usus ex prima destinatione causa instrumentalis erat, qua divina gratia adoptionis protoparentibus pro toto humano genere collata in posterum diffunderetur. Et quamquam originale peccatum hanc divinam intentionem subvertit atque hoc sanctitatis caractere matrimonium privavit: nihilominus Deus in curam humani generis intendens eam sanctitatem conjugali foederi reliquit, qua significaret atque praemonstraret unionem Christi cum humano genere tristissimam ruinam reparaturi. Porro rei sacrae curam civilis auctoritas non habet, aut si in alio rerum ordine illam haberet, eatenus, quatenus simul *religiosam* potestatem exerceat, eam haberet: quae religiosa potestas ex divina ordinatione nunc a sola Ecclesia legitime exercetur.

Quare, etsi daretur, *publicam* auctoritatem aliquando in matrimonii vinculum potestatem exercere vi naturalis legis non prohiberi, civilem tamen nostram auctoritatem ab ea potestate excludere debemus¹, idque eo magis, quod Christus sicut ad unitatem (n. 699), ita etiam ad indissolubilitatem primaevam matrimonia universim revocavit.

3. Publicae auctoritati illi, cui re ipsa causae matrimoniales subjaceant, 702

¹ Leo XIII. in Encycl. cit. eadem sic exhibet: „Etenim quum matrimonium habeat Deum auctorem, fueritque vel a principio quaedam Incarnationis Verbi Dei adumbratio, idcirco inest in eo sacrum et religiosum quiddam, non adventitium, sed ingenitum, non ab hominibus acceptum, sed natura insitum. . . . Igitur quum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum, consentaneum est, ut regatur ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiae, quae rerum sacrarum sola habet magisterium. Deinde consideranda sacramentorum dignitas est, cujus accessione matrimonia christianorum evasere longe nobilissima. De sacramentis autem statuere et praecipere ita ex voluntate Christi sola potest et debet Ecclesia, ut absolum sit plane, potestatis ejus vel minimam partem ad gubernatores rei civilis velle esse translata.“ Sed proh dolor! civilis auctoritas in tam multis locis jura ecclesiastica hac in re usurpavit. Quapropter non raro accidit, ut saeculari judici offeratur causa matrimonialis dijudicanda, quae tendat in sententiam divortii tandem pronuntiandam. Eos, qui ita recurrunt ad forum civile, nisi forte post habitam sententiam ecclesiasticam solas res temporales componendas curant, graviter peccare, non est dubium. — Idem dicendum est de iudice, qui causas per se ad Ecclesiam spectantes quasi suo jure vel sine necessitate tractat. — Num etiam, si ex necessitate, quia, nisi velit munere suo se abdicare, eas res tractare cogitur?

quantum ex solo jure naturali pendet, aut cum hac ipsa auctoritate collatam esse aut a Deo concedi posse potestatem in extraordinariis casibus vinculum matrimonii solvendi, in dubium vocari non debet, quum re ipsa in lege Mosaica Deus aliquam vinculi conjugalis solutionem concesserit.

4. Videlicet de permissione divortii cum „libello repudii“, de qua cf. Matth. 19, 7 et 8; Deut. 24, 1, fere idem dici debet, quod supra de dispensatione divina circa perfectam unitatem dictum est. Haec enim concessio de sola permissione seu *impunitate* rei in se illicitae intelligi vix potest: mala vero et incommoda, quae et moribus propter effrenam libidinem et liberorum educationi atque domesticae paci propter divisionem et dissidium ex divortio inferuntur, partim ob majora mala praecavenda tolerari, partim speciali Dei providentia minui potuerunt. Quare cum jure naturali non pugnat, Deum in statu imperfectae legis intra certos limites a se positos et sub publicae auctoritatis tutela collocatos divortium concessisse.

5. Nihilominus primitiva matrimonii conditio a Deo ipso sancita erat perfecta indissolubilitas, ad eamque Christus Dominus matrimonium prorsus revocavit (v. Marc. 10, 9), ita ut cum unitate etiam perfecta indissolubilitas jam dudum ut lex pro toto humano genere exsistat. Cf. c. 8. *de divort.* X IV, 19.

703 Ad II. 1. Professione religiosa solemniter matrimonium ratum dissolvi, Trident. sess. 24 can. 6 definit: quod multos induxit, ut hoc juris divini esse crederent. Verum summum illud dici potest juris divini esse, Ecclesiam debere semper aliquem statum evangelicae perfectionis instituere et comprobare, quem qui assumant, a matrimonio rato nondum consummato solvantur. Etenim hunc effectum cum *solemni professione* religiosa conjungi, multo probabilius juris proxime ecclesiastici est. Nam cum *status religiosi assumpti* eum per se non conjungi, certissimum est ex eo, quod non conjungitur cum votis simplicibus, quae in Societate Jesu post novitium — et nunc post Pium IX. in aliis quoque ordinibus — ad tempus emittuntur, quamquam, qui haec vota emittunt, verissime religiosi sunt (v. Greg. XIII. „*Ascendente Domino*“); ergo jure divino cum statu religioso illa dissolutio vinculi conjugalis non

Respondeo, id pendere a modo, quo agat et pronuntiet sententiam. Si enim ita pronuntiare potest et pronuntiat, ut clare pateat idque litigantibus innotescat, se nullatenus tangere neque tangere velle ipsum vinculum seu contractum, sed solum civilium jurium protectionem vel cessationem secundum leges quoad reliqua non iniquas se determinare: non negaverim, id ex adeo gravi causa iudici licere. Videlicet tunc pronuntiat, in hisce circumstantiis hoc et illud matrimonium a civili auctoritate tamquam non existens considerari, et legalem *impunitatem* adulterandi, *non licentiam*, pronuntiat atque contribuit. Quod a legibus statui, iniquum quidem est et malorum gravium causa: quae tamen, quum impediri a iudice nequeant, permitti ab eo posse dixerim. Si quando autem ejusmodi leges ex odio Ecclesiae feruntur et sustententur, atque illud odium flagrans effertur, quaelibet cooperatio et applicatio illicita evadere potest. Ceterum in dubio, qualis cooperatio licita sit vel illicita, S. Sedis est statuere: quae, sicut res erant in Gallia, divortii sententiam non licere dixit (S. O. 27. Maji 1886), ad Belgium eam decisionem extendi negavit; imo etiam pro Gallia in causa particulari *Lucionensi* d. 24. Sept. 1887 S. Poenitentiaria permisit, ut, postquam iudices civiles pronuntiaverant, *locum esse divortio*, syndicus secus ex officio suo ejiciendus *pronuntiaret divortium civile*, modo 1° „*catholicam doctrinam de matrimonio deque causis matrimonialibus ad solos iudices ecclesiasticos pertinentibus palam profiteretur*, 2° *in ipsa sententia et tamquam magistratus loquens publice declararet, se solos effectus civiles solumque contractum civile spectare posse, aliunde vinculum matrimonii omnino firmum remanere coram Deo et conscientia*“: cf. Revue des sciences ecclésiast. Ambien. t. 60 pag. 476.

connectitur. Sed neque cum votorum solemnitate ex jure divino per se et proxime illa dissolutio conjuncta est, quia tota institutio *solemnum* votorum atque omnes effectus ex Greg. XIII. l. c. juris ecclesiastici sunt.

2. At si tandem constat, ex jure ecclesiastico hunc effectum esse in-⁷⁰⁴ ductum, pronum est concludere, Ecclesiae universim hanc potestatem competere, ut pro prudenti iudicio ex gravi et proportionata causa vinculum matrimonii tantum rati solvat. Si enim id facere potest ex causa professionis religiosae, illorum, qui alias causas legitimas esse negaverint, erit probare, Christum facultatem Ecclesiae ad hanc solam causam restrinxisse; quod nisi fiat, ob amplissimam potestatem: „Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis“ Matth. 16, illa restrictio merito rejicitur.

Et re quidem vera Ecclesiae, i. e. Romano Pontifici, summo Ecclesiae capiti, hanc facultatem competere, facta quam plurima testantur, quum Romani Pontifices, soluto matrimonio rato, alterutri parti ad novas nuptias transire permiserint, ut vere jam a multis saeculis mos invaluit.

Facta indubia a tempore Martini V. et Eugenii IV. exstant (de his gravissimum testimonium S. Antonini habemus *Summ. Theol.* p. 3 tit. 1 c. 21 § 3); de posterioris aetatis Pontificibus non est, quod multa dicamus, et maxime ab aetate Pii IX., quorum acta in omnium manibus sunt. (Vide quasdam causas indicatas apud Perrone *de matr.* t. 3 l. 3 c. 6 art. 4 ed. Rom. 1858 p. 509, Kutschker *Eherecht* vol. 4 p. 314 sqq., Phillips *Lehrbuch des Kirchenrechts* § 285.) Ab illo tempore habes plura alia exempla hujus solutionis per Pium IX. et Leonem XIII.: cf. *Acta Sanctae Sedis* vol. 4. 5. 10. 12, Feije op. cit. *append.* p. 803 sq.

Ben. XIV. jam suo tempore dicere poterat (*quaest. can.* 479), „nullam de potestate Summi Pontificis moveri amplius posse quaestionem“; imo jam sub Clem. VIII. in S. Congreg. nullam fuisse de hac potestate Pontificis controversiam (*quaest. can.* 108). Atque ex antiquioribus jam auctoribus Gobat et Pignatelli temerarium et S. Sedi contumeliosum esse dixerunt, contrariam opinionem tenere. Ex tot enim factis Summorum Pontificum merito putabant, invicti probari posse ejus potestatis veritatem; cujus argumenti robor ex gestis Pontificum hoc tempore mirifice auctum est. Et re quidem vera, quomodo fieri potuerit, ut Summi Pontifices inducerent praxim et persuasionem, quae, si falsa esset, bonis moribus aperte repugnet, quum bigamiam et adulteria innumera concederent, quod cum infallibilitate et sanctitate Ecclesiae consistere non potest. Quare paucorum scriptorum contraria opinio, quam defenderunt Pontius, Sylvius, Tournely, Collet etc., pro certo falsa haberi debet. Neque juvat dicere, Summos Pontifices probabilitate ductos ita egisse. Nam si ipsi suam potestatem pro probabili tantum habebant, sine gravissimo peccato agere non potuerunt, eo quod probabiliter laederent jus divinum, jus sacramenti, jus tertii: quod fieri posse nemo unquam rationabiliter defendit. Si autem Romanis Pontificibus persuasum erat, se hac potestate pollere, errorem quidem in una alterave causa admittere, non plane repugnare dixerim: at in tam longa serie Pontificum atque in causa, quae in frequentem praxim transiit, errorem perniciosum admittere plane repugnat¹.

¹ Causae autem, cur solutionem matrimonii rati sive absolute sive ad cautelam SS. Pontifices concesserint, sunt insuperabilis conjugum aversio, impotentia dubia etc. Cf. *Acta S. Sedis* vol. I. pag. 420 seqq.

705 Ad III. 1. Si ex infidelibus alteruter conjugum ad fidem convertitur, infidelis vero nolit cum fidei pacifice cohabitare, hunc ad alias nuptias transire posse atque ita prius matrimonium dissolvi, ex S. Paulo I. Cor. 7, 15 et constanti interpretatione hujus loci atque praxi Ecclesiae constat¹.

„Discessus“ autem infidelis conjugis seu denegatio pacificae cohabitationis sic intelligitur, ut, antequam fidelis ad novas nuptias transeat, interpellare debeat conjugem infidelem, quo constet, utrum velit pacifice cohabitare vel etiam ipse fidem (baptismum) amplecti, necne: ne forte novae nuptiae periculo nullitatis exponantur.

2. Discessui aequiparatur, si pars infidelis nolit cohabitare nisi cum contumelia Creatoris, vel cum periculo perversionis pro conjugem fidei, quod sollicitetur ad peccatum, maxime apostasiae. Ita Innoc. III. cap. „*Gaudemus*“ decret. l. 4 tit. 19: „aut etiamsi consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum“. Cf. etiam Resp. S. Congr. 23. Jan. 1603 ex Ben. XIV. *de syn. dioec.* l. 13 cap. 21 n. 1, et ibid. l. 6 cap. 4 n. 3: imo clarius id elucet ex cap. „*Quanto*“: „Si enim alter infidelium ad fidem catholicam convertatur, altero vel (1) nullo modo, (2) vel non sine blasphemia divini nominis, (3) vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit.“

Imo Ben. XIV. l. c., quamquam, allato resp. S. C., ostendit, ex se non sufficere, infidelem nolle converti, ut alter conjux novum ineat matrimonium, tamen non abnuit probare *consuetudinem*, quae servetur in regione infidelium, ut sc. in matrimonio utriusque infidelis, quorum unus convertitur, alteri optio detur intra spatium ab ecclesiastico iudice praefixum deliberandi et declarandi, num ipse quoque fidem atque baptismum amplecti velit: alias separationem esse faciendam a comparte fidei, cui tum liberum sit aliud matrimonium inire: nam pro locorum circumstantiis Ecclesiae esse judicare, utrum sola pertinacia infidelitatis pro periculo pervertendi conjugem fidelem atque pro contumelia Creatoris habenda sit, necne. Verum *Apostolicae Sedis iudicio*, sive generali sive speciali, haec certe subjicienda sunt, ne in aliqua regione solutio matrimonii facilius fiat. Cf. infra Responsa S. Officii et Ben. XIV. l. c.

706 3. Discessus conjugis infidelis, qui det jus fidei novi matrimonii inveniendi, etiam ille intelligitur — idque lato sensu secundum n. 2. —, qui fit, quando primo pacifice cum conjugem converso alter cohabitavit, postea mutata voluntate non amplius vult, ut constat ex decreto S. Inq. sub Clem. XIII. l. Aug. 1759. Perrone l. c. tom. 2 p. 322 haec ipsa verba refert:

¹ Facultatem hanc propter discessum conjugis infidelis transeundi ad novas nuptias aliquatenus etiam competere ei, qui ab infidelitate ad sectam christianam acatholicam se receperit, modo rite sit baptizatus, vide ex dissertat. cl. Braun *Archiv für kath. Kirchenr.* t. 46 pag. 385 sqq. Quae sententia robor accipit ex causa matrimoniali a S. Sede decisa anno 1876 relata a Konings *theol. moral.* Neo-Eborac. 1878 t. II. pag. 394. Cf. etiam folium period. Mogunt. „*Der Katholik*“ anno 1883 pag. 280.

„Saepe contigit, ut ex duobus infidelibus alter convertatur ad fidem, alter converti quidem nolit, consentiat tamen cohabitare cum fidei sine contumelia Creatoris . . . Quare fidelis infidelem non dimittit, sed cohabitare pergunt ut conjuges, idque ad aliquot etiam annos: at postea infidelis, mutata voluntate, non solum converti non vult, sed tentat fidelem, vel discedit, imo ad alias nuptias transit.“

Quaeritur 1) „An in hoc casu possit etiam fidelis derelictus discedere, et ad alias nuptias transire? — R. in casu, de quo agitur, *affirmative*.“

2) „An hoc privilegium solum locum habeat, quando infidelis discedit odio fidei, an etiam, quando discedit propter discordias, vel aliam causam a fide diversam? R. Quum militet ex parte conjugis conversi favor fidei, eo potest uti, quacunque ex causa, dummodo justa sit, nimirum *dummodo non dederit justum ac rationabile motivum alteri conjugi discedendi*“ (sume adulterium)¹.

3) „Num possit fidelis transire ad alias nuptias, quando infidelis quacunque de causa ab eo discessit, nec sciri possit, vivat adhuc necne? — R. Remittendam esse interpellationem, qua intimetur conjugi infidei, an velit converti; a qua interpellatione Apostolica Sedes justis de causis dispensat.“

4) „An fidelis, qui ex dispensatione valide contraxit matrimonium cum infidei, transire possit ad alias nuptias, si infidelis discedat, vel cohabitare nolit, vel eam pertrahat ad mortale peccatum? — R. Si fidelis, praevia dispensatione, contraxit matrimonium cum infidei, censetur illud contraxisse cum explicita conditione: dummodo nimirum infidelis secum habitare velit absque contumelia Creatoris; quare si infidelis non servat supradictam conditionem, adhibenda sunt juris remedia ad hoc, ut eam servet; alias separari debent quoad torum et cohabitationem, *non tamen quoad vinculum*; quocirca in casu, de quo agitur, conjugem infidei superstite, non poterit ad alia vota transire.“

5) „An aliquo et quanto tempore possit fidelis post conversionem cohabitare cum infidei, quin privetur potestate transeundi ad alias nuptias? — R. Conversus ad fidem in quovis conversionis momento non intelligitur solutus a vinculo matrimonii cum infidei adhuc superstite contracti. Sed tunc acquirit tantummodo jus transeundi ad alias nuptias cum conjugem tamen fidei, idque si conjux infidelis recusat post interpellationem converti. Ceterum tunc solum conjugii vinculum dissolvitur, quando conjux conversus transit cum effectu ad alias nuptias. Si gentilis conversus ante susceptionem baptismi habuit plures uxores, et prima recuset amplecti fidem, tunc legitime potest quamlibet ex illis retinere, dummodo fidelis fiat. Sed in hoc casu contrahentes mutuum consensum coram parcho et testibus renovare debent.“

4. Discessus igitur compartis infidelis est ex divino privilegio⁷⁰⁷ causa justa, cur conjux fidelis per novum matrimonium prioris vincu-

¹ Meretur addi aliud responsum S. C. de Propag. Fide 17. Jan. 1797, quod declarat: si conjux ex infidelitate conversus ante conversionem adulterium commiserat et repudiatus seu repudiata erat a comparte, ipsa pars repudiata potest post conversionem interpellare infidelem; quodsi infidelis renuit reconciliationem et pacificam cohabitationem, fidelis ad novas nuptias transire potest. Videlicet irrationabiliter recusat reconciliatio, quoniam conversio per baptismum facta omnia crimina atque etiam adulterium purgat plenissime. Feije ed. 2 n. 478.

lum solvat, sive hoc privilegium, quod Paulinum vocant, immediate et simpliciter divinitus datum sit, sive per interventum ecclesiasticae auctoritatis. — Omnem sane ecclesiasticam potestatem in hac causa excludere non possumus. Id enim omnes Ecclesiae jus vindicant, quo interpretetur vel extendat hanc ipsam causam „discessus“: quod quantum distet a potestate immediate ejusmodi vinculi solvendi, vel sub nova conditione solutionis permittendae, vix apparet.

5. Imo ex aliis documentis ecclesiasticis quocumque rationabile dubium illius potestatis removeri videtur, ita ut certo dici possit: Romanus Pontifex pro suprema sua potestate potest ex gravi ratione dissolvere vinculum matrimonii, quod in infidelitate quidem consummatum est, sed post baptizatum vel utrumque conjugem non est consummatum. Neque propterea causa *prorsus alia* solvendi matrimonii inducitur. Nam causa, cur divinitus solutio matrimonii talis permessa sit, est *fidei favor*. At haec causa generalis est, specialem autem et immediatam causam cum suis conditionibus et adjunctis statuere, puto esse Ecclesiae seu Romani Pontificis: quod infra magis declarabo n. 709.

Videl. Greg. XIII. 25. Jan. 1585 in literis datis loquens de novis matrimoniis, quae inirentur a conversis ab infidelitate, *quum a suis conjugibus separati existerent, neque, ubi essent, quidquam compertum haberent*, ait¹: „Quae quidem matrimonia (Apostolica dispensatione inita), etiamsi postea innotuerit, conjuges priores infideles suam voluntatem juste impeditos declarare non potuisse, et ad fidem etiam tempore transacti secundi matrimonii conversos fuisse, nihilominus rescindi nunquam debere, sed valida et firma esse.“ Porro rata et firma esse nequeunt, nisi soluta fuerint priora matrimonia. At illa vigore „Paulini privilegii“ solvi nequaquam potuerunt, siquidem illius privilegii conditio est, „si infidelis discedat“: verum neque *discessum* habemus post alterius conversionem, neque *discessum ab infideli* factum, siquidem supponitur, etiam ipsum jam fidelem fuisse. Igitur 1) Romanus Pontifex pro sua suprema auctoritate aut dedit alterutri conjugi facultatem novis nuptiis prius vinculum solvendi, aut potius ipse pro illo tempore, quo alteruter novas nuptias, accepta licentia, inierit, prioris matrimonii vinculum dissolvit.

2) In hisce literis Summus Pontifex suam agendi rationem explicans praemittit: „Huiusmodi connubia inter infideles contracta vera quidem, non tamen adeo rata censerent, ut, necessitate suadente, dissolvi non possint.“

3) Idem edixerat literis 20. Oct. 1626 et 17. Sept. 1627 datis Urbanus VIII.: „Nos attendentes, huiusmodi infidelium matrimonia non ita (firma) censerent, quin necessitate suadente, dissolvi possint“, ut Lugo commemorat in supplici libello ad eundem Pontificem dato, quo nomine Missionariorum Paraguensium petebat hanc dissolutionem, ut infideles conversi liberius quamlibet ex suis uxoribus antea assumptis eligere possent (vide Cardenas *crisis theol.* part. 4 disp. 2 n. 552).

4) Eandem potestatem, qua infideles conversi eam ex uxoribus, quam maluissent, modo converti vellet etiam ipsa ad fidem, retinere possent, S. Pius V. in Const. „Romani Pontificis“ d. d. 2. Aug. 1571 pro India fecit²:

¹ Vide Ben. XIV. de *syn. dioec.* l. 13 cap. 21 n. 3.

² Vide de *syn. dioec.* l. c. et Gury-Ball. II. n. 759 not. ult. Verba S. Pontificis haec sunt: „Quum itaque, sicut accepimus, Indis in sua infidelitate manentibus

quod sane, nisi haec prima uxor esset, includit hujus cum priore uxore initi matrimonii dissolutionem (eamque saltem ad cautelam: nam propter voluntatem plures uxores ducendi easve repudiandi dubium plerumque mansit, num cum ipsa prima uxore verum matrimonium contraxissent).

Quod vero ab aliis scriptoribus objicitur, R. Pontificem solum concedere dispensationem ab interpellando altero conjugem, et totam facultatem ad novas nuptias transeundi repeti ex privilegio „Paulino“, num totam rem satis explicet, ipsi viderint¹. — Neque quidquam movere debet causa olim discussa (ut Ben. XIV. in *quaest. can. caus. Florent.* anno 1726 refert), in qua noluit S. Pontifex matrimonium ejusmodi dissolvere: quum ex Judaeis conjugibus uxor ad fidem converteretur et a marito fidem respiciente sese separasset, ad novas nuptias non transitura; postea vero vir, qui alteram mulierem adamabat, cum hac secunda etiam ad fidem catholicam transire paratus esset, sed illam secundam mulierem pro uxore retinere desideraret. Quod rite fieri quum non posset, nisi prioris matrimonii vinculo soluto, nihil relinqueretur, nisi ut cum consensu prioris uxoris Summus Pontifex vinculum solveret. Uxor illa non obstabat, imo caelibem vitam degere apud se statuerat, nolebat tamen religiosum statum assumere; at, suggerente Lambertino, tunc Secretario S. Congr., qui Summo Pontifici eam potestatem non competere putabat, solutio data non est. Nec mirum: nam in hisce adjunctis justam causam dissolvendi matrimonii prio-

plures permittantur uxores, quas ipsi etiam levissimis de causis repudiant, hinc factum est, quod recipientibus baptismum permissum sit permanere cum ea uxore, quae simul cum marito baptizata existit; et quia saepenumero contingit, illam non esse primam, unde tam ministri, quam Episcopi gravissimis scrupulis torquentur, existimantes, illud non esse verum matrimonium; sed quia durissimum esset separare eos ab uxoribus, cum quibus ipsi Indi baptismum susceperunt, maxime quia difficultimum foret, primam conjugem reperire: ideo nos statui dictorum Indorum paterno affectu consulere ac ipsos Episcopos et ministros ab ejusmodi scrupulis eximere volentes, motu proprio et ex certa scientia nostra ac Apostolicae potestatis plenitudine, ut Indi, sicut praemittitur, baptizati, et in futurum baptizandi, cum uxore, quae cum ipsis baptizata fuerit, et baptizatur, remanere habeant, tamquam cum legitima uxore, aliis dimissis, Apostolica auctoritate tenore praesentium declaramus, matrimoniumque huiusmodi inter eos legitime consistere.“

¹ Ultro concedo, in plerisque causis, in quibus etiam nunc non raro parti conversae datur potestas novi matrimonii ineundi, S. Congregationem consuevisse dicere, concedi „dispensationem a facienda interpellatione“: at plane mihi videtur in hac dispensatione amplius aliquid contineri, nimirum causam non ex toto quidem, sed ex parte novam, ob quam jus divinum nondum plane concesserat, sed ob quam Apostolica Sedes nunc concedat matrimonii prioris dissolvendi, novi ineundi facultatem. Neque quaestio est, quid vocetur haec dispensatio, sed quid sit et quid necessario contineat. — Ut ut enim privilegium Paulinum dicas divinum, id fatearis necesse est, si infidelis non discedat, neque discedere possit, sed coactione quidem separatus sese cum conjugem iterum conjugere cupiat, non haberi causam plane eandem, atque eam, ob quam jam concessum habeas jus matrimonii solvendi; verum si causa est non plane eadem, atque nihilominus ejus solvendi matrimonii Apostolica Sedes concedit, haec autem limites suae potestatis transgredi non potest: quid tandem reliquum est, nisi ut dicas, Apostolicam Sedem posse propter alias etiam causas saltem eas, quae in generali causa favoris fidei contineantur, potestatem solvendi matrimonii concedere? Quodsi potest hanc facultatem concedere, quaero, num cohaerentia dicas, si negaveris, Sanctam Sedem posse potestatem sua auctoritate vinculum matrimoniale solvendi immediate exercere.